

Определено, что мотивация взрослой, эмоционально зрелой личности формирования иноязычной компетентности требует применения новых подходов к процессу обучения и методов взаимодействия.

Ключевые слова: образование взрослых, мотивация, иноязычная компетентность, непрерывное обучение.

Modern society living conditions require competitive professionals in the labor market. Constant development of professional staff provokes the so-called phenomenon in the European environment as a "lifelong learning". There are new approaches to understanding the content and form of education, which must meet the age characteristics of those who acquire a competence. Knowledge of a foreign language is a prerequisite for the effective functioning in a modern market of economic relations. The requirement of foreign language competence has become an integral component of training. Adults who were previously successful in careers without this skill, have faced with the need to fill this gap in the context of professional development. Adult education requires an approach that is different from education in primary and secondary schools, taking into account changing conditions and psychological characteristics of adults. Motivation of an adult student, who is emotionally mature requires new approaches to learning, and methods of interaction in particular. The aim of our article is to characterize the process of adult education as a whole, paying attention to new tendencies in the field. We've paid attention to the motivational peculiarities of adults during the process of foreign language study, as there exists quite a narrow view on this aspect of education so far. The obtained results showed that many adults are not ready to change the already existing study clichés of language acquisition. The task of a pedagogue is to motivate an adult student to learn new information in another manner, which would bring him new knowledge corresponding to new demands of a modern society.

Key words: adult education, motivation, foreign language competence, lifelong learning.

УДК 373.31.334

Швардак Маріанна Василівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Устич Маріанна,
студент ОС «Магістр»,
спеціальність «Початкова освіта»
Мукачівський державний університет

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ДИСКУСІЇ ТА ДИСКУСІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

Стаття присвячена визначенню концептуальних підходів щодо розкриття сутності дискусії та дискусійних методів навчання. З'ясовано, що дискусійні методи допомагають сформувати здатність в учнів творчо мислити, аргументовано формулювати та відстоювати власну точку зору, критично ставитися до джерел інформації. Розкрито сутність різних дискусійних методів. Серед них: дебати, «круглий стіл», дискусія-симпозіум, панельна дискусія, концентричні кола, дискусія з елементами ігрового моделювання тощо.

Ключові слова: дискусія, дискусійні методи, види дискусії, інтерактивне спілкування.

Постановка проблеми. Орієнтація України на входження до європейського освітнього простору висуває нові вимоги до сучасної шкільної освіти. Вона повинна не тільки допомогти учням засвоїти систему наукових знань, а й сформувати здатність в них креативно мислити, аргументовано формулювати та відстоювати власну точку зору, критично ставитися до джерел інформації.

Одним із шляхів реалізації цих завдань є організація спілкування учнів на уроках за допомогою активного використання дискусії та її різновидів. Відомо, що дискусія є важливим засобом пізнавальної активності учнів. Вона значною мірою сприяє розвитку критичного та логічного мислення, дає можливість визначити власну позицію, формує навички відстоювати свою думку. Тому мета дослідження полягала у вивченні сутності дискусії та її основних видів (дискусійних методів), а також у виявленні особливостей її застосування у процесі навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема організації та проведення дискусій була в центрі уваги Ю.Бабанського, Л.Годкевича, С.Гончарова, О.Завальнюк, Т.Ільїна, Б.Лихачова, С.Мельникова, І.Мельничук, М.Кларіна, В.Окоя, І.Підласого, Л.Пироженко, О.Пометун, О.Савченко, С.Смірнова, В.Ягупова тощо. Класифікацію дискусійних методів

навчання визначали К.Баханов, М.Короткова О.Пометун, В.Рудиня, В.Ягупов.

Мета статті (постановка завдання) – проаналізувати концептуальні підходи щодо визначення сутності дискусії та дискусійних методів навчання

Результати досліджень. З'ясовано, що у науковому обігу термін «дискусія» вживається у різних значеннях, а саме: як просте обговорення, учасники якого висловлюють думки, доповнюючи та уточнюючи певні судження чи факти, або як суперечку, зіткнення різних точок зору, позицій, підходів. Водночас, дискусію дуже часто ототожнюють з полемікою, цілеспрямованим, емоційним, пристрастним відстоюванням уже наявної, сформованої та незмінної позиції. На думку відомого фахівця з педагогічної інноватики М.Кларіна, головною рисою навчальної дискусії є цілеспрямований та впорядкований обмін ідеями, судженнями, думками в групі заради пошуку істини. Але, як вважає дослідник, цілеспрямованість - це не підпорядкування обговорення завданням учителя, а зрозуміла кожному школяреві спрямованість на пошук нових знань – орієнтира або знань – оцінки. Цей показник яскраво виявляється при підведенні підсумків обговорення.

Інтерактивна взаємодія в навчальній дискусії будується не на висловлюваннях її учасниками по черзі

власних думок, а на їх змістовно спрямованій самоорганізації, зокрема зверненні учнів один до одного та вчителя з метою поглибленого та різнобічного обговорення ідей, точок зору, проблем [7, с. 69-70].

Важливою ознакою навчальної дискусії є діалогічна позиція педагога, що реалізується в спеціально створених умовах та атмосфері спілкування, яка підтримується всіма учасниками дискусії. Поштовхом до обговорення є створення за допомогою дискусійних питань проблемної ситуації [3]. Питання, яке пропонується учням, не повинно бути категоричним і надавати можливість для виявлення різних точок зору, де одна не виключає іншу. Воно має включати суперечність та труднощі пов'язані з вивчуваною проблемою.

У сучасній педагогічній науці досі не існує єдиної точки зору щодо сутності дискусії як дидактичної категорії. Ряд авторів (М.Кларін, С.Мельникова, Л.Яворовська) вважають її формою організації навчання, наголошуючи на особливостях дискусії, пов'язаних з додатковими вимогами до організації уроку взагалі (утворення учнівських груп, розміщення учнів у класі). Інші дослідники (Ю.Бабанський, Б.Лихачов, І.Підласий, О.Савченко, С.Смирнов, В.Оконь) розглядають дискусію як метод навчання, але відносять його до різних груп методів. Так, польський учений В.Оконь, класифікуючи методи за їх дидактичною метою, включає дискусію до групи методів засвоєння знань. Російська дослідниця Т.Ільїна називає групу методів, до яких належить дискусія, методами здобуття нових знань, закріплення і вироблення умінь і навичок. Відомий автор С.Смирнов розглядає дискусію серед методів розвитку психічних функцій, творчих здібностей і особистісних якостей учнів. О.Савченко наголошує на тому, що дискусія передбачає організацію спілкувально-мовленнєвої діяльності, тому відносить її до словесних методів навчання [3, с. 130].

За класифікацією Ю.Бабанського, дискусія належить до методів стимулювання мотивації навчально-пізнавальної діяльності [1, с. 358]. У той же час Б.Лихачов, використовуючи класифікацію методів поетапного навчання, вважає, що дискусія належить до групи методів, яка забезпечує початковий етап процесу навчання і є складовою підгрупи власного відтворення [5, с.402]. Інший російський науковець Б.Бадмаєв вважає дискусію одним з інтерактивних методів поряд з евристичною бесідою, «мозковою атакою», «круглим столом», «діловою грою», конкурсами практичних робіт та їх обговоренням, оскільки всі вони ґрунтуються на психології людських відносин та їх взаємодії [2, с. 333].

Кожний з цих підходів має сенс, оскільки розглядає різні аспекти застосування дискусії як методу навчання. У сучасній науці є спроби розглядати дискусію не як окремий метод, а як групу методів, побудованих на організації обміну думками між учасниками навчального процесу. Так, В.Ягупов відносить дискусію до словесних методів навчання, але зазначає, що деякі її види стали самостійними методами – це «круглий стіл», «мозкова атака» [8, с. 333]. Відома вітчизняна дослідниця, д.пед.н., професор О.Пометун розглядає дискусію в контексті інтерактивних технологій навчання, виокремлюючи групу методів опрацювання дискусійних питань, до яких належать методи «прес», «займи позицію», метод неперервної школи думок, дискусія в стилі телевізійного ток-шоу, оцінювальна дискусія, дебати тощо [6, с. 66-79].

Прибалтійські вчені, зокрема В.Рудиня, вживає термін «дискусійні методи» вважає, що до них належать дискусія-симпозіум, панельна дискусія, дебати, «бхбхб», концентричні кола та підраховуюча дискусія як альтернатива опитуванню. Цю ж думку поділяє український методист К.Баханов, вважаючи найбільш уживаними серед дискусійних методів «круглий стіл», засідання експертної групи, форум, симпозіум, судові засідання, концентричні кола, «бхбхб» [4, с. 131]. Дослідниця М.Короткова серед дискусій виокремлює такі види: дискусія з елементами ігрового моделювання, регламентована дискусія, проектна дискусія, дебати, «вертушка», «круглий стіл», засідання експертної групи, дискусія-симпозіум.

Отже, аналіз праць вищезазначених авторів свідчить, що серед науковців не існує єдиної точки зору з приводу того, які саме методи належать до дискусійних. Уточнення поняття ускладнюється ще й тим, що різні дослідники дають різні назви одному й тому ж методу. Так, метод обговорення дискусійного питання, при якому учні розподіляються на два кола і розміщуються один навпроти другого називають: «вертушкою» (М.Єрохіна, М.Короткова) «концентричними колами» (В.Рудиня, К.Баханов), «каруселлю» (О.Пометун, Л.Пироженко). Метод, який ґрунтується на обговоренні проблеми в невеликій групі з подальшим викладом позицій у вигляді коротких виступів, називають панельною дискусією (В.Рудиня) або засіданням експертної групи (М.Короткова). Крім того, деякі дослідники пропонують такі варіанти обговорення дискусійних питань, як: судові засідання (К.Баханов), дискусія у стилі телевізійного ток-шоу (О.Пометун), дискусія з елементами ігрового моделювання (М.Короткова). Усі ці методи мають спільні риси: в їх основі лежить елемент гри та драматизації, а також погляд на проблему з позиції «учасників подій». Тому, на нашу думку, для цих методів доцільно використовувати назву – дискусія з елементами ігрового моделювання. Дані узагальнення позицій науковців щодо дискусійних методів подаємо в таблиці 1.

Таблиця 1

Позиції науковців щодо дискусійних методів

Дискусійні методи	Вчені				
	К.Баханов	М.Короткова	О.Пометун, Л.Пироженко	В.Рудиня	В.Ягупов
«Круглий стіл»	+	+			+
Дебати	+	+	+	+	
Мозкова атака					+
Метод «прес»			+		
Метод «займи позицію»			+		
Метод неперервної школи думок			+		
Дискусія з елементами ігор, моделювання	+	+	+		
Оцінювальна дискусія			+	+	
Дискусія-симпозіум	+	+		+	
Засідання експертної групи (Панельна дискусія)	+	+		+	
Концентричні кола, «вертушка», «карусель»	+	+	+	+	
Дискусія-форум	+				
бхбхб	+			+	
Регламентована дискусія		+			
Проектна дискусія		+			

Таблиця є підтвердженням того, що найпоширенішими дискусійними методами є такі:

Дебати – це обговорення, побудоване на основі заздалегідь підготовлених і зафіксованих виступів представників двох протилежних за позицією груп. Завдання учасників – висунути свої аргументи «за» і «проти» і в такий спосіб переконати решту учасників, не

демонструючи свого вміння нападати на опонента.

«Круглий стіл» – вид дискусії, під час якої відбувається бесіда групи учнів, які на рівних обговорюють визначене питання, спілкуються як один з одним, так і з рештою учнів класу, що складають аудиторію «круглого столу» [4, с. 131]. Панельна дискусія (засідання експертної групи) – обговорення дискусійного питання в групі з 4-6 учнів із заздалегідь призначеним головою. Відбувається в два етапи: 1) обговорення означеної проблеми всіма учасниками групи; 2) виклад позиції групи у вигляді невеликих (2-3 хв.) виступів кожного її члена перед усім класом. Обговорення цієї позиції з класом не передбачається.

Концентричні кола – дискусія невеликої групи учнів, яку залучають до спілкування інші учасники. Група обговорює дану тему, інші слухають, потім здійснюється обмін позиціями. Концентричні кола рекомендується використовувати в роботі з великими групами (15-30 уч.). Така дискусія проводиться два рази по п'ятнадцять хвилин. Дискусія з елементами ігрового моделювання (урок – судове засідання, дискусія у стилі телевізійного ток-шоу) – різновид дискусії, суть якої полягає у тому, щоб розглянути проблему не тільки з власної позиції, а й з позиції «учасників подій». Елемент гри дає можливість моделювати взаємодію людей у процесі досягнення різних цілей – навчальних, виховних, оскільки групові виправи у виробленні рішень в штучно створених умовах імітують реальну ситуацію. Групи у такій дискусії, як правило, доволі великі, тому доцільно давати завдання учням по рядах.

Наведені дискусійні методи близькі за змістом, але мають свої особливості. Для того, щоб їх виявити, ми спробували відобразити їх основні ознаки у порівняльній таблиці (табл. 2).

Аналіз таблиці свідчить про те, що обговорення учнями суперечливих питань складається з двох етапів: підготовчого і безпосередньо дискусії. Під час першого етапу призначається голова (засідання експертної групи, дебати), готуються виступи (дискусія-симпозіум) та розподіляються ролі (дискусія з елементами ігрового моделювання). Другий етап тісно пов'язаний з груповою роботою. Всі наведені дискусійні методи (види дискусії) передбачають поділ класу на робочу групу, члени якої

дискутують, і аудиторію, де в одних випадках учні виступають у ролі спостерігача (засідання експертної групи), а в інших беруть активну участь у дискусії (дебати, «бхбхб», дискусія з елементами ігрового моделювання).

Таблиця 2

Особливості деяких дискусійних методів

Діяльність учасників		Дискусійні методи					
		Круглий стіл	Засідання експертної групи	Дискусія-симпозіум	Концентричні кола	Дебати	Дискусія з елементами ігрового моделювання
Підготовча робота	Призначення голови	-	+	-	-	+	-
	Підготовка виступів	-	-	+	-	-	-
	Розподіл ролей	-	-	-	-	-	+
Діяльність робочої групи	Обговорення	+	+	-	+	+	-
	Виступ	-	+	+	-	+	+
Діяльність аудиторії	Пасивне сприйняття	-	+	-	+	-	-
	Обговорення запитання	+	-	+	-	+	+
	Виступає в ролі робочої групи	-	-	-	+	+	-

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Отже, можна зробити висновок, що основними особливостями дискусійних методів є: наявність проблемної ситуації, створеної за допомогою дискусійного питання; змістовна спрямованість самореалізації учнів, спілкування заради поглибленого вивчення проблеми під час пошуку різних засобів для вираження власних думок; комунікативна основа, здобуття учнями знань під час інтерактивного спілкування, заради роботи в певній групі для виконання спільного завдання, під час вироблення загального групового підходу та дотримання правил спільної пошукової діяльності; логічна побудова методу: теза → аргумент → спростування або доведення тези; організаційна завершеність: створення проблемної ситуації → її обговорення → прийняття узгодженого рішення → підбиття підсумків.

Здійснене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. На подальше вивчення заслуговують шляхи реалізації дискусійних методів та розроблення методичних вказівок щодо їх застосування на уроках у початковій школі.

Список використаних джерел

1. Бабанский Ю.К. Педагогика / Ю.К.Бабанский. – М. : Просвещение, 1988. – 974с.
2. Бадмаев Б.Ц. Методика преподавания психологи : [учебно-методическое пособие для преподавателей и аспирантов вузов] / Б.Ц.Бадмаев. – М. : Гуманитарн. изд. центр ВЛАДОС, 1999. – 303 с.
3. Баханов К.О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання в школі: [монографія] / К.О.Баханов. – Запоріжжя : Просвіта, 2000. – 160 с.
4. Кларин М.В. Инновации в обучении: метафоры и модели. Анализ зарубежного опыта / М.В.Кларин – М. : Наука, 1997- 223 с.
5. Лихачев Б.Т. Педагогика. Курс лекций / Б.Т.Лихачев. – М., 1999. – 464 с.
6. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О.Пометун, Л.Пироженко. – К. : А.С.К., 2003. – 192 с.: іл.
7. Швардак М.В. Навчальна дискусія на уроках у початковій школі / М.В.Швардак, М.В.Устич // Матеріали науково-методичного семінару МДУ: «Актуальні проблеми професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи та вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах інтеграції освітнього простору». – 12 травня 2016 р., Вип.2. – Мукачево : Вид-во МДУ, 2016. – С. 68-72.
8. Ягупов В.В. Педагогіка : [навч. посібн.] / В.В.Ягупов– К. : Либідь, 2002. – 506 с.

Статья посвящена определению концептуальных подходов к раскрытию сущности дискуссии и дискуссионных методов обучения. Выяснено, что дискуссионные методы помогают сформировать способность учащихся творчески

мыслить, аргументировано формулировать и отстаивать собственную точку зрения, критически относиться к источникам информации. Раскрыта сущность различных дискуссионных методов. Среди них: дебаты, «круглый стол», дискуссия-симпозиум, панельная дискуссия, концентрические круги, дискуссия с элементами игрового моделирования и тому подобное.

Ключевые слова: дискуссия, дискуссионные методы, виды дискуссии, интерактивное общение.

The article is devoted to definition of conceptual approaches to the disclosure of the nature of the debate and discussion teaching methods. The aim of the study was to examine the main types of discussion (discussion methods), and identifying features of its use as a method of primary school. It was found that the controversial methods to help students form the ability to think creatively, reasonably articulate and defend their own point of view critical of sources. The essence of different kinds of discussions. They include debates, "round table" discussion, symposium, panel discussion, concentric circles, discussion of the elements of game simulation, etc. The practical significance of the study lies in teacher disclosure features use different types of discussions in the educational process in elementary school. It was found that the main features of methods is debatable: the presence of problematic situation created with discussion questions; meaningful self-direction of students for in-depth study of communication problems when searching for different means to express their opinions; communicative basis, students obtain knowledge during interactive communication for the sake of a certain group to perform common tasks, while making the overall group approach and adherence to the rules of common search activities; logical construction method: thesis - argument - or refute the proof of the thesis; organizational perfection: the creation of the problem situation - its discussion - the adoption of harmonized solutions - implementation.

Key words: discussion, discussion methods, discussions, interactive communication.

УДК 159. 9.: 316. 77: 37.03

Щербан Тетяна Дмитрівна,
доктор психологічних наук, професор, ректор,
Мукачівський державний університет

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО СПІЛКУВАННЯ

У статті представлено принципові підходи у дослідженні концепції навчального спілкування як системи «суб'єкт - предмет - суб'єкт». Розкрито зміст поняття навчального спілкування. Результати теоретичного й експериментального дослідження дозволили встановити функціональну структуру навчального спілкування, яку складають процеси: відображення, розуміння, доведення. Теоретико-методологічний аналіз процесів комунікації дозволив уточнити структуру, функції та системний характер навчального спілкування. Представлено методики виявлення продуктивності навчального спілкування, що визначається рівнем опанування вчителем комплексу здатностей, і розкрито зміст цього комплексу.

Ключові слова: навчальне спілкування, системний аналіз, діяльнісний підхід, будова, функції, здатності до навчального спілкування, продуктивність спілкування.

Постановка проблеми. Розвиток усіх галузей сучасного суспільства постійно потребує глибоких наукових досліджень – пошуків і експериментів, нових розробок. Формою розвитку науки є наукове дослідження, тобто вивчення явищ і процесів, аналіз впливу на них різних чинників, а також вивчення взаємодії між явищами за допомогою наукових методів з метою отримання доведених і корисних для науки і практики рішень з максимальним ефектом. Наукове дослідження – цілеспрямоване пізнання, результатом якого виступають система понять і теорій. Представлена праця розглядає таке наукове дослідження, як спілкування у навчанні.

При визначенні змістових характеристик діяльності традиційно покладається така її ключова ознака як відношення суб'єкта і об'єкта [1, 3, 7 та ін.]. Проте діяльність, як засвідчують результати досліджень останнього часу, включає і ставлення людини до інших людей, однак конкретні функції і сутність останнього залишаються не розкритими (у кращому випадку лише припускається, що ставлення імпліцитно притаманне діяльності). До того ж психологічний аналіз і поняттєвий апарат, як правило, розроблялися щодо одного з аспектів відношень «суб'єкт - об'єктного» чи «суб'єкт -

суб'єктного». Натомість питання про співвідношення різних видів, форм і рівнів діяльності у психології, зокрема педагогічній, розроблено недостатньо.

У зв'язку з цим постає необхідність доповнення категорії спілкування такою її стрижневою характеристикою, як відношення «суб'єкт - суб'єкт(и)», адже для педагогічної психології особливу вагомість відіграють ситуації, коли суб'єкти спілкування мають різний обсяг знань, умінь та навичок, зокрема, у системі «вчитель - учень». Таким чином, вказаний контекст утворює новий предмет наукового дослідження педагогічної психології, а саме - навчальне спілкування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Навчальне спілкування є багатомірним поліфункціональним процесом, що вимагає системного аналізу. Особлива увага надавалася спілкуванню в контексті вивчення його впливу на свідомість суб'єкта, у працях таких психологів як В. Ю. Борев, А.А. Брудний, А.А. Деркач, В. А. Кан-Калик, А.В.Коваленко, О.О.Леонтьєв, А. П. Назаретян, В.Ф.Петренко, Є.В. Селезньов, В. І. Степанський, О. К. Тихомиров, Ю.А.Шерковін та ін. В українській психології вагомий внесок у дослідження проблеми спілкування зробили Г.О.Балл, О. Ф.Бондаренко, Ж. П. Вірна,